

Climate Campus

Motor voor maatschappelijke innovatie voor een
klimaatrobuuste, veerkrachtige stad en samenleving

Deel 1: Denk- en werkwijze

**CLIMATE
CAMPUS**

Towards a climate adaptive delta.

13 maart 2024

Inleiding

Zwolle ligt in de delta van de IJssel en Vecht. Onze delta is kwetsbaar voor klimaatverandering. Onze uitdaging is om onze deltastad weerbaar en veerkrachtig te maken tegen extreem weer (stortbuien, droogte, hitte), overstroming en op langere termijn tegen de gevolgen van zeespiegelstijging en het smelten van gletsjers die onze rivieren voeden. De klimaatverandering en impact daarvan kunnen we niet precies voorspellen, maar ontwikkelingen in het hier en nu moeten we aangrijpen om onze steden, onze water- en bodemsystemen en houding en gedrag aan te passen aan klimaatverandering.

Klimaatverandering vraagt om een transformatie van de stad en samenleving naar een klimaatrobuust en veerkrachtig Zwolle: een complexe opgave waarbij de huidige manier van (samen)werken niet meer voldoet. Klimaatadaptatie vraagt om een brede maatschappelijke innovatie. Daarvoor is een krachtig ecosysteem nodig waarin overheden, ondernemers, onderzoekers, onderwijsinstellingen en maatschappelijke initiatieven zich inzetten voor de ontwikkeling van kennis, talent, producten en diensten en een krachtige bottom-up beweging. Dit vraagt om een (nieuwe) passende rol van de overheid als verbinder en “mogelijkmaker”.

Climate Campus is de motor voor maatschappelijke innovatie voor klimaatadaptatie. Dit document licht de ambitie en rol van Climate Campus, de achtergronden en aanpak toe. Voor voorbeelden verwijzen we naar deel 2 “Voorbeelden in de praktijk”.

1 Maatschappelijke innovatie: korte toelichting

Definitie en kenmerken

Definitie van maatschappelijke innovatie

Maatschappelijke innovatie is de ontwikkeling en implementatie van nieuwe ideeën (producten, diensten en modellen) om aan de maatschappelijke behoeften te voldoen en het creëren van nieuwe relaties of samenwerkingsverbanden.

Kenmerken

Maatschappelijke innovatie is niet vastomlijnd. De belangrijkste kenmerken zijn:

- De essentie is het samen creëren van maatschappelijke waarden en effecten waarvoor de creativiteit en kracht van de samenleving wordt aangeboord
- Het betreft complexe vraagstukken die vragen om een transdisciplinaire benadering
- Het is een doel, middel en proces tegelijkertijd en daarmee moeilijk te vatten in een lineaire aanpak
- Doelgroepen, profijtgroepen en stakeholders lopen door elkaar; het vraagt om nieuwe vormen van eigenaarschap en verantwoordelijkheden
- De samenwerking is open, netwerkend en niet-hiërarchisch en verbindt mensen uit verschillende sectoren en lagen van de samenleving
- Het doorbreekt huidige institutionele grenzen, hiërarchie en organisatorische vormen
- Er heerst een lerende cultuur

Daarvoor is mentale lenigheid nodig.

Maatschappelijke innovatie gedijt het beste in een krachtig ecosysteem. Het ecosysteem bestaat uit overheden, ondernemers, onderzoekers, onderwijsinstellingen en maatschappelijke initiatieven.

Rolneming overheid

Kwadrant van vier overheidsrollen

Een veel gebruikt model voor de verschillende overheidsrollen is het kwadrant. Versimpeld komt dat op het volgende neer:

- **Rechtmatige overheid:** beleid, wet- en regelgeving, bijvoorbeeld een hemelwaterverordening (overheid is eigenaar)
- **Presterende overheid:** prestatiegericht uitvoeren van publieke taak, zoals (afval)waterbeheer (overheid is eigenaar)
- **Samenwerkende overheid:** samenwerken aan doelen, netwerkpartner, actieve verbinder, zoals bij leefstraten (overheid is (gelijkwaardig) mede-eigenaar)
- **Responsieve overheid:** overheidsparticipatie, aansluiten bij initiatieven van anderen, beweging versterken, zoals bewonersinitiatieven voor vergroenen faciliteren en overheidsparticipatie in Dieze en Sallandweide (eigenaarschap ligt buiten de overheid)

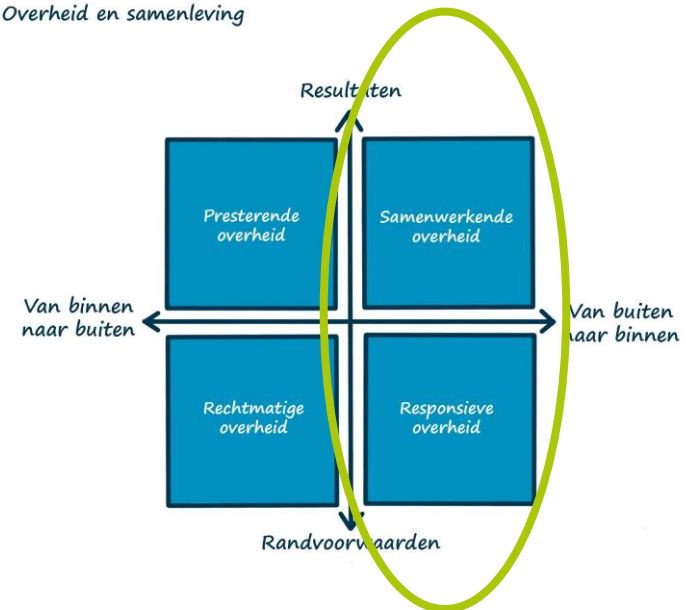
De overheid als “mogelijkmaker”

De overheid heeft een belangrijke rol bij maatschappelijke innovatie: het wegnemen van belemmeringen in het ecosysteem, het stimuleren van maatschappelijke innovatie als doel en middel en (mee)bouwen aan een ecosysteem dat overheden, ondernemers, onderzoekers, onderwijsinstellingen en maatschappelijke initiatieven samenbrengt. Het is de “mogelijkmaker” van maatschappelijke innovatie.

De passende rollen als “mogelijkmaker” zijn vooral de samenwerkende en responsieve overheid. Soms levert dat spanning op omdat de overheid binnen het gehele ecosysteem ook de andere overheidsrollen vervult. Bewuste rol-neming is daarom van groot belang, ook als het gaat om gelijkwaardigheid en anderen in hun kracht laten.

Vanuit de samenwerkende en faciliterende rol kan de overheid wel eigenaarschap tonen op bijvoorbeeld netwerkvorming en het versterken van de beweging.

Overheid en samenleving

Initiatief Climate Campus

Netwerksamenwerking van 5 O's

Vanuit de rol van “enabler” is gemeente Zwolle in 2017 initiatiefnemer geweest van Climate Campus: een netwerksamenwerking van Overheden, Ondernemers, Onderzoek- en Onderwijsinstellingen en Omgeving(sactoren) (50's) voor het versnellen van klimaatadaptatie in de IJssel-Vechtdelta.

Als katalysator dient Climate Campus het belang van het ecosysteem en bundelt de krachten van de verschillende partijen in het ecosysteem ten behoeve van de maatschappelijke innovatie voor klimaatadaptatie. Al doende heeft Climate Campus in verschillende stadia van ontwikkeling, verschillende verschijningsvormen gekend: gestart als een stichting (die momenteel wordt ontbonden), sinds 1 oktober 2022 organisatorisch onder gebracht bij gemeente Zwolle. In 2024 volgt een voorstel voor Climate Campus 2025 en verder.

Gemeente Zwolle ziet zich niet als de (enige) eigenaar van het gedachtegoed van Climate Campus, maar ziet zich wel als “thuisbasis”, gezien de grootte van de organisatie en haar rol binnen regio Zwolle.

2 Climate Campus: denk- en werkwijze vanuit maatschappelijke innovatie

Missie en scope

Missie

Motor voor maatschappelijke innovatie voor de transformatie naar een klimaatrobuuste, veerkrachtige stad en samenleving.

Scope

De primaire scope voor Climate Campus is de transformatie van de (bestaande) stad en samenleving, waarbij moet worden samengewerkt met ondernemers, onderzoekers, onderwijsinstellingen en maatschappelijke initiatieven van onderop en waarbij de overheid met name een samenwerkende en faciliterende rol heeft. De gemeentelijke rol als wetgever en uitvoerder van publieke taken staat hier zoveel mogelijk los van en wordt gezien als één van de belangen binnen het ecosysteem.

De grote deltavraagstukken op het nationale, regionale en stedelijk schaalniveau betreffen voornamelijk samenwerking tussen overheden die hun publieke taak (top down) uitvoeren. Vaak worden daarvoor deskundigen in opdracht ingeschakeld. Het is een andere tak van sport, die minder past bij een non-lineaire aanpak.

Er liggen wel kansen om verbindingen te leggen. Zo zijn beide takken gebaat bij een onderzoeksagenda en middelen om nieuwe (regionale) kennis te vergaren. Het gaat ook over verbindingen leggen tussen beleidsterreinen, zoals klimaat, energie, circulariteit, beheer openbare ruimte en milieu maar ook met bijvoorbeeld digitalisering.

Climate Campus jaagt dit aan, kan helpen om partijen bij elkaar te brengen en is erop uit om eigenaarschap bij anderen te vinden of te “activeren”.

Ambitie en rol

Ambitie voor Climate Campus

De ambitie voor Climate Campus is het bouwen en faciliteren van een levendige beweging (ecosysteem) in de samenleving waar overheden, onderzoek, onderwijs, ondernemers, burgers en maatschappelijke instellingen krachten bundelen voor de transformatie naar een klimaatrobuuste, veerkrachtige stad en samenleving.

Dit ecosysteem versterkt en benut innovatie- en implementatiekracht van de samenleving voor klimaatadaptatie. De stad en samenleving waar we naar streven is:

- **Klimaatbewust:** er is een klimaatbewuste samenleving waar draagvlak is voor klimaatmaatregelen en die klimaatbewust keuzes maakt
- **Meedenkend en actief:** er ontstaan krachtige initiatieven “van onderop” die actie ondernemen in eigen omgeving
- **Zichtbaar klimaatbestendiger:** met elkaar maken we de stad groen, gezond en watercirculair en dat is zichtbaar
- **Economisch vernieuwend:** er worden nieuwe oplossingen, producten en diensten ontwikkeld, getest, verbeterd en vermarkt
- **Deskundig en talentvol:** er is een aantrekkelijk (transdisciplinair) onderwijsaanbod voor jong en oud talent, er wordt kennis ontwikkeld en kennis gedeeld
- **Bruisend:** er is een aantrekkelijk aanbod voor kunst, cultuur en leisure waar je de klimaatrobuuste deltapstad kunt beleven
- **Co-creatief:** de creativiteit van de samenleving wordt aangeboord waardoor nieuwe denkrichtingen, oplossingen en doekracht ontstaan.
- **Al doende lerend:** de stad is een living lab waar kennis wordt toegepast en slimme ideeën worden uitgetoetst om samen te leren en verder te komen.

Rol van Climate Campus als katalysator

De rol van Climate Campus is die van katalysator: de motor voor deze maatschappelijke innovatie. De taak van de katalysator is versterken van samenwerking binnen het ecosysteem, het leggen van (ongebruikelijke) verbindingen tussen partijen en sectoren, het signaleren van kansen en het genereren en ontsluiten van goede voorbeelden. Op dit moment vervult gemeente Zwolle de katalysatorrol, samen met een aantal partners uit het ecosysteem.

Maatschappelijke waarden leidend

Maatschappelijke waarden: doel en middel

Maatschappelijke innovatie leent zich niet voor een lineaire aanpak of SMART geformuleerde doelen. Immers, doel, middel en proces lopen door elkaar, evenals doelgroepen, profijthebbers en stakeholders. Bijvoorbeeld:

Nieuwe producten en diensten voor een klimaatbestendige tuin zijn een middel vanuit het perspectief van de klimaatadaptatie, maar het verzilveren van nieuwe marktkansen is een doel vanuit het perspectief van economische ontwikkeling.

Het meten van klimaateffecten door bewoners (citizen science) heeft als doel om ze bewust te maken en te betrekken. Wat er wordt gemeten is daarbij ondergeschikt. Het kan ook een middel zijn om gewenste data te verzamelen voor klimaatadaptatie, met als doel (beleids)keuzes te onderbouwen.

Weten waar je op uit bent, werken vanuit het hart

Maatschappelijke innovatie vraagt om een “omgekeerde” werkwijze: niet vanuit een traditionele doelenboom, maar vanuit het hart waar verschillende drijfveren en opgaven samenkomen. De maatschappelijke waarden en ambitie zijn leidend voor de (co) creatie van nieuwe samenwerkingen en oplossingen, ongeacht of het een doel, middel of proces is. Weten waar je op uit bent en daar stapje voor stapje naar toewerken, staat centraal. Die stapjes zelf zijn echter veranderlijk.

Verschillende recepten

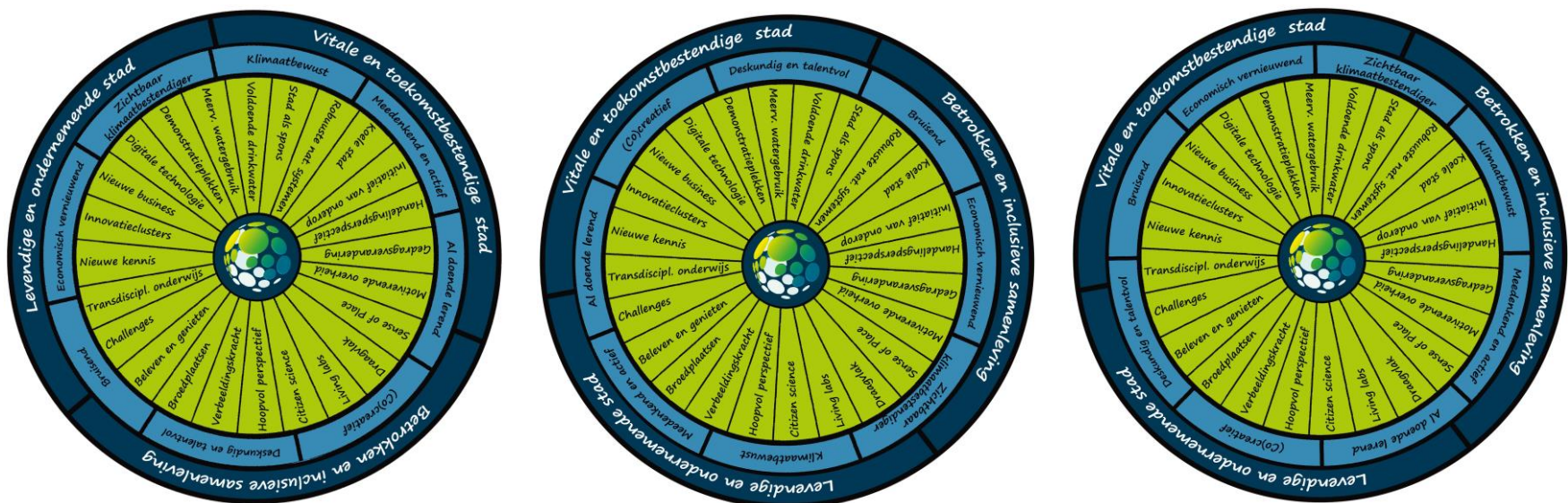
Boodschappenlijstjes en ingrediënten

Vanuit de verschillende drijfveren en opgaven binnen het ecosysteem ontstaan behoeftes. Dit zijn de hulpmiddelen om stappen vooruit te kunnen zetten. Ze vormen in feite boodschappenlijstjes met ingrediënten waar verschillende recepten mee kunnen worden gekookt. In de loop der tijd veranderen behoeftes: er is dan aan bepaalde behoeftes al voldaan en / of er ontstaan nieuwe.

Onderstaande afbeelding geeft een indicatie van het huidige boodschappenlijstje (de groene “schijf”). Dat er verschillende recepten (combinaties) mogelijk zijn, wordt zichtbaar door de schijven onderling te draaien. De uiteindelijke recepten worden bepaald door het moment, de specifieke behoeftes en de mogelijkheden en urgentie van partijen in het ecosysteem.

Bouwstenen en processtappen

Om daar richting en vorm aan te kunnen geven, werken we aan de hand van bouwstenen voor het ecosysteem en een doorlopend proces met terugkerende stappen.

Bouwstenen van het ecosysteem

Sub-ecosystemen als bouwstenen

Binnen het ecosysteem hebben we te maken met verschillende partijen en belangen. Niet iedereen is overal van. We hebben in deze fase ook meer concrete “legosteentjes” nodig, met een specifiekere functie, waaraan partijen in verschillende samenstellingen (sub-ecosystemen) bijdragen.

Op de volgende pagina worden de bouwstenen kort toegelicht.

Bouwstenen van het ecosysteem

Netwerkplatform: versterken van de (netwerk)samenwerking door samenkomst, nieuwsbrieven, kennisuitwisseling, etc.

Interessant voor: alle partijen in het ecosysteem.

Klimaat Academie: ontwikkeling van kennis, oplossingen en vaardigheden (technisch, financieel, bestuurskundig, etc)

Interessant voor: onderzoeks- en onderwijsinstellingen (onderzoek, studentenopdrachten), overheden (kennisbehoefte), werkgevers (talentontwikkeling)

Innovatieclusters: ontwikkeling en naar de markt brengen van nieuwe technologie, producten en diensten voor klimaatadaptatie.

Interessant voor: ondernemers (productontwikkeling, arbeidsmarkt), onderzoeks- en onderwijsinstellingen (R&D) en innovatiedistricten.

Living Labs: in de praktijk toepassen, testen en verbeteren van (nieuwe) kennis, oplossingen, producten en diensten en uit de praktijk ophalen van data, kennis, ervaring en behoeftes.

Interessant voor: alle vernieuwers binnen het ecosysteem, inclusief bottom-up initiatieven, die willen leren van de praktijk.

Verblijf: gelegenheid voor fysieke ontmoeting en samenwerking, broedplaatsen.

Interessant voor: in potentie alle partijen in het ecosysteem.

Klimaat Experience: versterken van “Sense of Place” door verbeelding en beleving.

Interessant voor: overheden (bewustwording), creatieve sector (kunst en vormgeving), leisure (attractie), ICT (digitale technologie als Augmented en Virtual Reality (AR / VR).

Bezoekerscentrum: ontvangst- en informatiepunt voor inwoners, toeristen en andere belangstellenden met een toelichting op de opgave, wat doet de overheid, wat kun je zelf, startpunt voor verschillende (klimaat) expedities / “things to do”.

Interessant voor: overheden (informerend, bieden van handelingsperspectief), ondernemers (etalage producten en diensten).

Doorlopend proces

Terugkerende processtappen binnen het ecosysteem

Aangedreven door de motor, vindt binnen het ecosysteem een doorlopend en terugkerend proces plaats:

Informeren, inspireren en initiëren

Het beleefbaar maken van de opgave klimaatadaptatie en het een hoopvolle perspectief (zintuigen prikkelen, weten en raken, verbeeldingskracht), het meegeven van “stof tot nadenken” en het letterlijk bij elkaar brengen van partijen.

Denk hierbij aan informeren, serious gaming, kennisbank met goede voorbeelden, netwerkbijeenkomsten, evenementen, etc.

Denkkracht en creativiteit aanboren

Denkkracht en creativiteit van professionals, inwoners en ondernemers aanboren door hen uit te dagen te komen met verfrissende ideeën, nieuwe denkrichtingen en prototypes van (deel)oplossingen. Denk hierbij aan citizen science, studentenopdrachten, hackathons, prijsvragen, etc.

Ontdekken en uitvinden

Stimuleren van onderzoek en experimenteerruimte om nieuwe kennis, producten en diensten te ontwikkelen. Denk hierbij aan: kennisagenda's, onderzoeksprogramma's, innovatieclusters, living labs, internationale samenwerking, etc.

Zichtbare actie van en voor de stad

Aanjagen en faciliteren van initiatieven van onderop (bewonersinitiatieven, verduurzaming bedrijventerreinen, etc) en activiteiten, projecten en resultaten (inclusief overheidsmaatregelen) ter plaatse zichtbaar en herkenbaar maken. Denk bijvoorbeeld aan podwalks, AR techniek of QR codes.